

Az emlékek mozaikkockái

Bevezetésül el kell mondanom, hogy édesapám egy tanyasi parasztember volt. Nagy élettapasztalattal rendelkezett, haladó gondolkodású és széles érdeklődési körű volt. Elmondása szerint a paraszti életformát azért választotta, mert a földművelést a legszébb foglalkozásnak tartotta. Szerette a természetet, beleértve az állatokat is, és értett is hozzájuk. Tanyánk a Nagyrétben volt. A réti föld megmunkálása sokkal nehezebb volt, mint az úgynevezett felső-földké és sokkal több tapasztalatot is igényelt. De ő ezt szerette, és ezt választotta. „Itt minden zöld, vannak fák” – mondta.

Egyszer malacokat vásárolt és ezt sem gazdasági megfontolásból, hanem „hogya ne legyen olyan üres az udvar”. Már 1939-től traktorunk és cséplőgépünk volt, ha elromlottak, nem esett kétségbe. Egy időben az aratógépünk nagyon rosszul kötötte a kévéket, illetve sokszor dobta ki a kévét kötetlenül. Jöttek mesterek a szomszédos állami gazdaságból, még mérnökök is a hiba elhárítása végett, de minden igyekezetük eredménytelennek bizonyult. Végül egy vásárnapi napon, amikor nagyobb munkába még a tanyán sem fogtak az emberek, az aratógépet a diófa és a gesztenyefák hűvösébe vonta, ingre vetközve odaült a kévékötő-szerkezet alá, hogy megnézzék, miről is van szó. Addig forgatta, figyelte a mechanizmust, míg rá nem jött, hogy az úgynevezett „kutyaszájban”, mely a csomókötésre szolgáló mechanizmus lelke, egy csigakerék kopás miatt késésben van. Mikor már erről teljesen meggyőződött, egy csavaralátéttel a csigát előbbre hozta, és a gép a továbbiakban oly rendíthetetlenül kötött, hogy a tanyánk végleges és szomorú felszámolásakor a határrendezés idején nehéz szívvel hagytam ott aratógépünket a rosszvasban – de hát nem maradt sem udvarunk, sem házunk, ahová tehettem volna.

Édesapánkkal mindenről el lehetett beszélgetni. Volt véleménye, hozzászólása, meglátása, és meg is tudtuk vele értetni a dolgokat. Bátyám is, és később én is, még egyetemistaként is hazajövet szívesen beszélgettünk vele a legkülönbözőbb témákról. Ha a kifejezéseket és a részleteket nem is ismerte, de a lényegét jól meg tudta fogni, és hozzászólását, reagálását mindketten kíváncsian és érdeklődéssel vártuk.

Én túl fiatal voltam, amikor még együtt lehettem vele, oktató meséiből, szavaiból, annak idején, nem teljesen tudtam megérteni mindent, de mivel nagy érdeklődéssel hallgattam, intéseiből sok dolog emlékezetemben maradt, amin azután volt időm elgondolkodni életem felnőtt szakaszában is. Kiskoromban nem tudhattam mi az a politika, mik a választások, de ő gyakran figyelmeztetett: „Csak egy a biztos, hogy az, amit mondanak, nem úgy van”. Humornak szánta és nevetett is hozzá, amikor oktató hangnemben többször is előhozta: „Pártold az ostobákat, mert szavazáskor a többség dönt”. Hát honnan tudhattam volna én gyerekkoromban, pontosan mit is jelent ez? Persze, ezek a dolgok sokáig fúrták az oldalamat, és még ma is fejtegetem őket.

Megfontoltságomhoz, fiatalkori és talán még a mai forrófejűségem lehűtésére is sokban hozzájárult édesapámnak az a szavajárása is, hogy „Szép a hazát pártolni, de a haza nem pártol senkit”. Minderről fontosnak tartottam szólni, akár dióhéjban is, mielőtt a következő gyerekkori visszaemlékezésemet írnám le.

Úgy őszidőben, mindenszentekkor és halottak napján, amikor a hideg fagyos szél átjárja a ruhámat, felvetődik bennem az a kép, amikor kocsiba fogtuk a lovakat, és a szekér saroglyájába elhelyeztük azokat a koszorúkat, amelyeket nagy gonddal édesanyánk készített buxus- és fenyőfaágakból, és vadvirággal is díszítette, volt hogy a saroglyára is jutott. Mi előre, a deszkaülésre ültünk. Középen, gyeplővel a kezében, édesapám, jobb szélén édesanyám, én meg édesapám mellett, baloldalt. A többi testvérem már iskola volt és ők a városban voltak a nagymamánknál.

Tanyánk nem messze feküdt a Tisza-töltés mellett húzódó kövesúttól. Ez a törökbecsei kompon át Óbecsét és Törökbecsét kötötte össze. Amikor a sáros nyári útról a kövesútra értünk, édesapám megállásra szólította a lovakat, édesanyám pedig lelépett a kocsiról és mielőtt a saroglyából koszorút emelt volna ki, mindketten óvatosságból szétnéztek, nem közeledik-e valaki, és miután meggyőződtek arról, hogy nem láttak senkit, édesanyám a koszorúval átsietett a Tisza-töltésen.

Pontosan tudtam, hova megy. A töltés túloldalán egy cementes malterba rakott téglalépcső volt (még

ma is ott található). Ezen jártunk le a Tiszára fürdeni. Elvértve mások is jártak erre, és a Tiszát szegélyző öreg fűzfák között egy csapás vezetett a vízig. A töltés lábán alig leereszkedve az árterületre, a gyalogcsapástól balra még negyven méterre sem, egy fűzfaágakkal körülfont sír rejtőzködött. - A juhászok fonták körül - mondta édesanyánk. A sírhalomnak keresztje is volt deszkából, *Herceg János* felirattal. Más adatra nem emlékszem. Erre igen. A tanyavilágban kevés más felirattal találkoztunk, és ezt mindig elolvastuk, a név sem volt idegen. A kereszt – emlékszem - a tanyánkra is kikerült, és édesanyánk átfestette, felújította, még szomorú fűzfát is festett rá. Akkor esett szó róla, hogy a hozzátartozók is felkeresték a sírt, akik a szállásunkra is bejöttek. (Édesanyánk, bár gyér szerb tudással rendelkezett, tudom, azt a kifejezést használta, hogy voltak itt egyszer a „rodjai” is – mármint a rokonai). Bár semmi mást nem tudtam róla, Herceg Jánost a mi halottunknak éreztem. Tisztelettel viseltünk a sír iránt, s rejtély volt számunkra, milyen lehetett életében az az ember, akit ez a sír takar.

A szomszéd szálláson is volt egy gyerek, aki tudott a sírről, és egyszer azzal jött, hogy ő kiásta a sírt, és egy nagy bicskát talált a halottnál. Látva ezen való megrendülésem, és hogy a bicska hallatán sem csilant fel a szemem, hamar megnyugtatott, hogy ezt csak tréfának szánta.

Szüleim elmondása szerint a második világháborúban a magyar katonák a Tisza innenső oldalán teljesítettek szolgálatot, főleg dolgoztak, futóárkokat ástak, és hogy a túloldaltól lőtték őket. A háború után sok holttest hevert a töltésoldalban. Volt, akit elvittek, volt, kit már bomlásnak indulva a helyszínen temettek el. Ma már, hogy a tanyavilágot a határrendezési eljárásban azon a részen felszámolták, meg hogy munkálatok folytak a Tisza-töltés kiszélesítésekor, a sírnek is nyoma veszett.

Édesanyám miután elhelyezte a koszorút a töltés mögötti síron, visszasietett a kocsához, fellépett, és mentünk tovább a város felé. Mindhárman szótlanul. Jó fél kilométernyire, ahol az út jobb oldalán egy úgynevezett pumpa áll, balról pedig egy kanális nyílik be a rét felé, meghúzta édesapám a gyeplőt és ismét megállt a kocsí. Édesanyám lelépett. Most sem szóltak egymáshoz semmit, mindketten óvatosan szénéztek, látnak-e valakit. De nem jött senki, nem nagy forgalom volt arra. Édesanyám levett egy koszorút a kocsiról és megindult befelé a kanális-parti nyári úton, keresgélve a gyepes részeket, hogy bele ne ragadjon a sárba. Néztem utána, már-már alig látszott ... és ekkor tudtam már, hova megy.

Ott is egy sírhalom állt. Volt kereszt is rajta, ami betonból készült. A betonkeresztben 13 iniciálé. Tizenhárom halott vezeték- és keresztnevének első betűi.

A betűket bemélyesztve írták a betonba, mielőtt megkötött volna. A kereszt többször is át lett meszelve, de a betűk olvashatóak maradtak.

Ismertem ezt a kissé titokzatos tájat. Több ízben legeltettem teheneinket a kanális partján. Félelmetes is volt itt. A kanális sokkal mélyebb volt, mint máshol. Az akácfák is magasabbak. Számomra sok különös madár volt a lombok között, vércsék, fekete varjak csapkodták olykor- olykor szárnyukat. Gyakran tárult elém valamilyen madár kifehéredett csontja. Kevesen jártak erre. Volt, hogy egész nap egy lelket sem láttam. Egyedül voltam. És gyerek. A tehének harapták a füvet. De itt volt ez a sír. Egyedüli emberi vonatkozású valami. Volt időm ezen elmerengni. Próbáltam a betűket megfejteni, elolvasni, megszámolni. Nem minden betű volt egyértelmű. Volt, amelyiket kétféle betűnek is lehetett olvasni. Hát ezekkel foglalkoztam, és elelgondolkodtam. Később a felnőttek beszélgetéséből lopott néhány mondatból tudtam meg, hogy itt magyar honvédek nyugszanak, kiket hátrahagytak, hogy késleltessék az orosz katonaság előrevonulását, akik Törökbecse felől pontonhidat verve a kompnál jöttek át a Tiszán és meneteltek Óbecse felé.

Édesapám mesélte, hogy ő még a városból jövet beszélt a magyar katonákkal, és a városban informálódva figyelmeztette őket, hogy örökösüknek már semmi értelme nincsen, de mint édesapám mondta „egymástól tartva” a feladatot nem merték otthagyni. Édesapám a későbbiekben holtan fekvő is látta őket, mert mesélte, hogy eltűnődött rajta, miért van lábukról lehúzva a bakancs és mindegyiknek gondosan a lába mellé téve. Hamarosan, amint mondta, rájött, miről van szó. A magyar katonáknak ugyanis csizmájuk volt és ezt húzták le lábukról az orosz katonák, cserébe otthagya a bakancsaikat. Ez a mozzanat talán zavarja elbeszélésem menetét, illetve hangulatát, de ez alkalom most, hogy ezt is rögzítsem. Ez egy kis kép, ami sokat mesél, és utánam már aligha lesz valaki, aki papírra vetné. A fentieket támasztja alá az is, hogy évek múltán gyakran akadtunk kilőtt golyóhévelyekre, de volt, hogy el nem süttött golyókra is. Ma már itt mindent felszántottak. Egész a kanálisig megy a termelés. Még az út sem látszik a sírhalom és a kanális között. Csak körülbelül lehetne megmondani, hol is állt a betonkereszt a 13 iniciáléval.

Édesanyám, miután otthagya a koszorút és visszatért a kocsához, egy gyeplőrántással tovább indultunk a városba. A kocsiderékban még maradtak koszorúk, hiszen voltak halottaink a temetőben is... Nyugodt lovaink voltak és lassan zötyögött velünk a kocsí a kövesúton a város felé. Édesapám sem talált okot, hogy ostopattintással megzavarja a lovakat elmélázásukban. Mi sem szóltunk egymáshoz. Mind-

annyian saját gondolatainkkal voltunk elfoglalva. Talán éppen halottaink emlékeivel, akik tiszteletére és megemlékezésére volt ünnep ez a nap.

Mielőtt a Duna-Tisza-csatornán átvezető, akkor még fahídhoz értünk volna, kocsinktól jobbra a csatorna partján párhuzamosan egymás mellett az út felé nézve két sírt pillantottam meg. Frissen rendezettek voltak. Nem kereszt volt rajtuk, hanem fából készített fejfa, és egyikén is, másikon is gyönyörű „piros” csillag ékeskedett. Mint gyerekek az lett volna a logikus, hogy itt is megállunk és koszorút helyezünk a sírokra. Mindazonáltal a dolgok összefonódásából, a környezetemben észlelt rezzenések apró mozaikkockáiból tudtam, itt nem fogunk megállni, de lelkem mélyén szerettem volna ennek okát édesapám szájából hallani. Nem is az okra voltam kíváncsi, hanem

a megfogalmazásra. Éreztem, hogy érzékeny ez a dolog, és egy gyermeknek ezt nem egyszerű elmagyarázni. Édesapánk, ha kérdeztük, soha nem fizetett ki bennünket felületes válasszal. Más gyereket is bizonyos értelemben felnőttként kezelt. Mindent figyelembe véve éppen az érdekelt, hogy édesapám e kényes helyzetben hogyan találja fel magát. Tudtam, olyat nem mondhat, amiből nekem bajom lehetne, ha továbbadom, és azt is tudtam, komolytalan és kitérő választ sem adhat. De hát akkor mégis mit fog mondani?

Már odaértünk és ott haladtunk a sírok előtt. Ez volt az utolsó pillanat. Megszólaltam: „Ezekre a sírokra miért nem viszünk koszorút?” Édesapám egy kicsit elgondolkodott. A kocsit elhaladt a sírok előtt. Édesapám válaszolt: „Mert ide van, aki visz, fiam”.

Széki négyes